

зразком майстерного володіння різними методами наукового дослідження, прикладом екзактності, з якою кожний історик літератури мусів би підходити до тих літературних творів, про які він пише” (Д.Чижевський).

Свій підхід до історико-літературних досліджень запропонував М.Зеров у праці “Нове українське письменство” (1923), акцентуючи увагу на зміні літературних поглядів та уподобань, відкидаючи при цьому періодизацію за соціологічним принципом.

Усі історії української літератури радянського періоду, починаючи від праці О.Дорошкевича й закінчуючи восьмитомною “Історією української літератури”, що вийшла в 1960–70-х роках, були відтворенням тої ідеологічної заангажованості, під впливом якої мусили працювати українські вчені в умовах тоталітарної системи.

Зовсім по-іншому підходив до історії літератури забутий нині історик літератури М.Гнатишак. І це виявилось передусім у періодизації історії української літератури. “Проблема (періодизації літератури – М.Г.) доволі важна і обтяжена консервативним загальним респектуванням традиційної схеми періодизації, що постала головно на підкладі культурно-історичного, а в дальшу чергу язикового мірила, але зате зовсім зігнорувала моменти для історії словесного мистецтва найважливіші, – моменти мистецько-стилеві”⁵.

Мистецько-стилеві принципи були домінантними і в “Історії української літератури” Д.Чижевського (Нью-Йорк, 1956). Саме загальну схему розвитку історії української літератури Д.Чижевський вибудовує так:

- I. Доба монументального стилю. – 11 ст.
- II. Доба орнаментального стилю. – 12-13 ст.
- III. Переходова доба. – 14-15 ст. (від цього часу залишилося надто мало пам’яток, які, до того, великою мірою компілятивні твори, що стоять на узбіччі літератури).
- IV. Ренесанс та реформація – кінець 16 ст.
- V. Бароко – 17-18 ст.
- VI. Класицизм – кінець 18 ст. – 40 роки 19 ст.
- VII. Романтика – кінець 20-х років – початок 60-х років 19 ст.
- VIII. Реалізм – від 60-х років 19 ст. Представники цієї течії працюють безперервно аж до революції 1917 р.
- IX. Символізм – початок 20 ст.⁶

Які ж методологічні принципи мають бути основними в майбутній академічній історії української літератури. Очевидно, і принципи, що їх виробило й культурно-історичне, і формальне літературознавство. Але без традиційних підходів при творенні нової історії літератури не обійтись.

Любомир Сенік

КІЛЬКА ЗАУВАЖЕНЬ ДО ІСТОРІЇ ЛІТЕРАТУРИ ХХ СТ.

1. Нарешті слід визначитись щодо назви літератури ХХ століття т.зв. радянського періоду. Якщо сьогодні визнаємо, що УНР була державою (це справді так: національна валюта, національний банк, армія, Україна – суб’єкт міжнародних відносин, отже, взаємне дипломатичне представництво країн, які визнали державу, самостійна внутрішня і зовнішня політика; УРСР цього не мала – колонія), то т.зв. радянський період слід назвати або окупацією, або колоніальним періодом. Звідси література – яка? Радянська? Назва літератури від політичної системи? Очевидно, мають лежати в основі визначення літератури інші критерії.

⁵ Гнатишак М. Історія української літератури. – Кн.1. – Прага, 1941. – С. 20.

⁶ Чижевський Д. Історія української літератури. – Тернопіль, 1994. – С. 29.

2. Багатоманітність політичних та естетичних позицій у 20-х роках ХХ ст. на Наддніпрянській Україні. Серцевина всього цього багатоманіття — українство: *українське* бачення сучасності та історії, погляд крізь призму власне української нації, яка, утративши державність, опинившись під чоботом Росії, Польщі і т.д., не втратила національної ідентичності, і ця самототожність зберігалася в художній літературі. Але не в усіх авторів. Отож існує вододіл між письменниками, які стали в одверту опозицію до московсько-більшовицького режиму (була і прихована опозиція), і тими, хто прийняв режим, погодився на... ув'язнення музи. Звісно, умови переходу із царства свободи в ув'язнення ніби “оправдовують” прийняття радянської влади — треба ж “якось жити”. Процвітає антиукраїнство (“вимушене” і добровільне — це вже не має значення): твори на антинаціональну тематику — історичний факт, і про нього слід писати відверто (незважаючи на прізвища й “авторитети”, бо інакше яка ж це історія?). Називайте це явище як хочете: колабораціонізм, конформізм або ще якось. Явище було, історик не має права його замовчувати.

3. Синхронний огляд літератури під кутом зору українства як нашої філософії, нашого світобачення. Чому, наприклад, не розглядати в одному тексті твори А.Малишка та... Є.Маланюка. Не ділити українську літературу на “зони” — це стара схема, створена радянськими літературознавцями, основана на класовому підході до літератури. Українство як явище єдине незалежно від того, де творить український письменник — в Україні, Франції чи за океаном.

4. “Шлейф советчини”. Відкинути старі оцінки художніх творів і авторів, не тягнути їх до сьогодні. Глянути в минуле з “апокаліптичним досвідом” ХХ ст., ворога нашої духовності назвати ворогом (він, ворог, може й бути... бідний, отже, класовий принцип тут ні при чому). Тут інший критерій, національний.

5. Національний феномен літератури. Показати його. Коли ж він загубився, втрапився? Коли загинув письменник, у якого слово та життєва поведінка не розминалися, коли слово було адекватне правді (ідеальний приклад — Тарас Шевченко) і коли слово — стало брехнею? І — наука стала правдою... чи “вимушеною” брехнею? Коли письменник... став сексотом? Моральний, психологічний аспект необхідний під час висвітлення цих складних явищ.

5. Коли настала в Україні... духовна Сахара? Пустир, де процвітало словословіє вождів і вождиків, коли письменник “мусить” так писати і (хтось інший) так *не писати*. (“Смерть” П.Тичини — духовна смерть ще задовго до фізичної смерті. На жаль, П.Тичина не один!). Дуже неприємна річ — “роздвоєні душі” (Д.Донцов) і твердження Д.Донцова, що роздвоєні душі не створять справжньої літератури. Вони, ці “вимушені” автори, творили... літературу без майбутнього. Про це нині треба мужність говорити відверто.

7. Нарешті, читач. Хто він, які є в нього “захоплення” і розчарування. Сказати об'єктивно дуже складно, бо досі (не кажучи про минулі десятиліття) ніхто серйозно не займається вивченням читача.

Василь Будний

ПРАГМАТИКА ІСТОРИОГРАФІЧНОГО ТЕКСТУ

В.Дончик визначив такі бажані ознаки майбутньої десятитомної “Історії української літератури”, як всеохопність, універсальність, енциклопедичний характер. Інші доповідачі висловлювалися про синтетизм цієї колективної праці, її об'єктивність, необхідність продемонструвати тяглість тисячолітнього історико-літературного процесу тощо. Йдеться, очевидно, про ті параметри наукової інформативності, які мали б засвідчити стан сучасної української літературної